

USTADNAMƏ

Namərdə yalvarmaq insafdan deyil,
Düşməne yaltaqlıq mərdə yaraşmaz.
Öyünüb desə də min yol nakışı:
Mənəm qəhrəman da, nərdə – yaraşmaz!

Hər kəs qeyrətini düşünsün özəl,
Gül olmaz söyüddən, tökülər xəzər,
Abır, həya, hörmət bilməyən gözəl,
Çəksə də üzünə pərdə, yaraşmaz!

Qatil də özünə deməz cəlladam,
Onun işdəyinə düşmənim, yadam.
Xalqın əhvalına yanmayan adam,
Desə də şərəkəm dərdə, inanma!

Həmişə kəm hünər sellənər, daşar,
Döyüşə girməmiş qaynayar, coşar,
Yerdə iş bacarmaz, göydən danışar,
Ona gəzmək heç düz yerdə yaraşmaz!

Şəmkir məqsədinə çata yaxşıdı,
Gövhəri sərrafa sata yaxşıdı,
Yaxşı oğul, comərd ata yaxşıdı,
Beyveci xeyirdə, şərdə yaraşmaz!

Ustadlar ustadnaməni bir deməzlər, iki deyörlər. Biz də deyək iki olsun, düşmənin gözü qorla dolsun.

Adam oğlu, ağı topla başına,
Hər deyilən söz dalınca düşmə sən.
İnanıban vermə sirr yoldaşına,
Fələk salmış iz dalınca düşmə sən.

Mərddən soxa gözlə, igiddən hünər,
Uyma nanəcibə, nə çəkmə xətər.
Qızılda qiymət var, poladda kəsər,
Gövhər deyib bez dalınca düşmə sən.

Qazanmaq istəsən halaldan varı,
Atma namusunu, satma ilqarı.
İmtahan etməmiş sevdiyin yarı,
Tələsiyib tez dalınca düşmə sən.

Beyhaya alçaqdan dolan haşa sən,
Can sağlığı gör elində yaşa sən.
Dərs oxuyub yetirməmiş başa sən,
Aşiq olub söz dalınca düşmə sən.

Bu Şəmşir bir yana yerişər gedər,
Canı qürbət eldə çürüyər gedər.
Çiləkən çaylarda ərişər gedər,
Körpü deyib buz dalınca düşmə sən.

Ustadlar ustadnaməni iki yox, üç deyərlər, biz də deyək üç olsun,
yağılar saralıb solsun.

Alağa qərənfil, yovşana reyhan,
Tikanlı qanqala gül desəm, olmaz!
Dəmirə saf qızıl, söyüdə sandal,
Tapılan hər daşa ləl desəm, olmaz!

Arı şirə çəkir yazda çiçəkdən,
Nə çıxar boş yerə yalan deməkdən!
Bir fayda axtarma məkəs-milçəkdən,
Şanında tapılar bal desəm, olmaz!

Namərdin varı var, ürəyi yoxdu,
Bir insan oğluna gərəyi yoxdu,
Səxası, süfrəsi, çörəyi yoxdu,
Yoxsula verəcək pul desəm, olmaz!

İgid yeri düşən yerdə yaxşıdı,
Yaxşıya yaxşılar bir də yaxşıdı,
Mərd olan xeyirdə, şər də yaxşıdı,
“Bivəfa, arxaya gəl” desəm, olmaz!

Şəmşir, de sözlərin, saxlama ləngə,
Əsli aslan olan layıqdi cəngə.
Pişik tab gətirməz şirə, pələngə,
Dovşana hünərdə fil desəm, olmaz!

İndi sizə kimdən, nədən danışım Dəmirçidamlı Aşıq Qurbandan. Aşıq Qurbanın atası Şəmşəddin elindən köçüb Gədəbəy rayonunun Böyük Qarabulaq kəndinə, sonra isə Cavanşir qəzasının Dəmirçidam kəndinə gəlib, orada yaşamışdır. Aşıq Qurban Güneypəyə kəndində Səlmi adlı bir qıza aşıq olub onunla evlənmişdi.

Qurbanla Səlminin bir oğlu olur, adını Şəmşir qoyurlar. Şəmşir on beş yaşında Ağdaban kəndində molla məktəbinə daxil olub, orada yeddi il oxuyur. Aşıq Şəmşir yaxın qonşuları Hilalızerrin qızı Sənubərlə hələ mədrəsəyə gəlməzdən qabaq sevişirlərmiş, ancaq ürək sirlərini açma bilmirlərmiş.

Bir gün Sənubər fikirləşdi ki, mən nə bəhanə ilə məktəbə gedib Şəmşirlə görüşüm. Bu zaman bənövşələrin açılan vaxtı idi. Sənubər belə qərara gəldi ki, bir dəstə bənövşə aparıb mollaya verim, bəlkə mənə məktəbə götürə. O, çiçəkli güneydən bənövşə dərdi. Sənubər baxdı ki, bənövşə boynunu əyri tutmuşdur. Öz-özünə dedi: “Mənim atam yoxsuldu, mənə məktəbə qoya bilmir, mən boynumu əyri tutmaqdan, bu bənövşənin dərdi nədi ki, belə məlul boynunu əyri tutub. Gəl bunların dərdini xəbər al”. Odur ki, dedi:

Boynunu niyə əymisən,
Açan təzə bənövşələr?
Qurtarıb bu qarlı qışdan
Çıxan yaza, bənövşələr.

Mənim kimi bir aşıqsan,
Əlbət dərdin var, aşıqsan.
Çiçəklərə yaraşıqsan,
Gül-nərgizə, bənövşələr.

Belə əyri tutma başın,
Mən olum qəmli yoldaşın.
Car eylərəm gözümlə yaşın,
Süzər üzə, bənövşələr.

Mən yoxsul qızıyam bəli,
Haradadır Kərəməli.
Yaradanın rəhmi gəli,
Bir gün bizə, bənövşələr.

Ətiriniz baş cənnətdi,
Kim bilir kimə qismətdi.
Bəlkə dərdin məhəbbətdi.
Salmır üzə, bənövşələr.

Siz ki gözəl çiçəksiniz,
Qərənfildən göyçəksiniz.
Yaraşlıq bəzəksiniz,
Gəlin, qıza, bənövşələr.

Sənubərəm, yüz dərdimə,
Dərman olar söz dərdimə.
Çox yanırım öz dərdimə,
Bir də sizə, bənövşələr.

Sənubər sözlərini tamam eləyib, əlində bənövşə gedib məktəbin qar-
pısında dayandı. Bu vaxt Şəmşirin əlində qələm çölə çıxdı, Sənubərin
əlində bənövşəni görüb soruşdu:

– Qonşu qızı, bu bənövşəni kimə gətiribsən?

Sənubər cavabında dedi:

– Niyə sən bilmirsən ki, mən nə üçün gəlmişəm bura? Bir də ki,
ataların belə bir misalı var: “Bir atın əvəzi bir alma olar”. Apar bu bə-
növşəni mollaya ver, bəlkə mənim məktəbə gəlməyimə icazə verdi.

Şəmşir bənövşələri alıb mollaın yanına gəldi. Molla bənövşəni
görən kimi acıqlı-acıqlı dedi:

– Bənövşəni məktəbə niyə gətirmisən?

Şəmşir utana-utana dedi:

– Molla əmi, bu bənövşəni Hilalızərrin qızı Sənubər gətirib, deyir ki,
əgər mümkünsə, molla məni də məktəbə qəbul eləsin.

Molla Fərzəli hirslənib dedi:

– Mən də elə bildim bir layiqli sovqatdı. Qızın məktəbdə oxuması günahdı.

Sənubər qapının arxasından bu sözləri eşidib özü-özünə dedi: “Əgər mənim atam yoxsul olmasa idi, molla heç deməzdi qızın məktəbdə oxuması günahdı”.

Belə deyib ucadan ağlamağa başladı. Şəmşir Sənubərin ağlamasını görüb dedi:

Zimistan yaz olar, çəkmə həsrəti,
Dayan bu möhnətə, çox da darıxma.
Ədalətin gücü, haqqın nüsrəti,
Köməkdi qabaqda, toxda, darıxma.

Alan olar qoynu qurdun əlindən,
Hicranın əlindən, dərdin əlindən,
Görərsən köməklik mərdin əlindən,
Gələr bir ədalət haxtda, darıxma.

Rubə yeyib eldən rüşvət alanlar,
Başlarına dünya bir gün olar dar.
Hər bir şeyin vədəsi var, vaxtı var,
Gəl sən sığın kəskin baxta, darıxma

Şəmşir ilə bir kam alarsan sən də,
Düyün düyən özü düşər kəməndə.
Görərsən mollanı elə bir gündə,
Vurular ağzına noxta, darıxma.

Şəmşir sözünü tamam edib mollasına dedi:

– Mən elə bilirdim ki, qız ilə oğlan bir yerdə oxuya bilər. Elə onsuz da sən iki varlı adamın qızını oxudursan.

Molla Fərzəli dedi:

– Mən bilirəm, sənin fikrin odur ki, o yoxsul qızını pulsuz-parasız oxutdurasan. Onu görməyəcəksən.

Bu sözdən sonra aldı Şəmşir görək nə dedi:

Qapıda ah çəkir o mələkzadə,
Qanadı sinəmin yarası, molla.
Nə cavab verərsən haqqa dünyada,
Açılmır qəlbimin qarası, molla.

Yaxşılıq eyləsə insan insana,
Əlbəttə xoş gələr adil divana.
O, yazıq yoxsulun bil ki bir dana,
Nə malı var, nə pul-parası, molla.

Şəmşiri qoymursan cavabın deyə,
Gözün yoxdu yoxsulları görməyə,
Bir manat tapmır ki, sənə verməyə,
De nədi bu dərdin çarası, molla?

Söz qurtaran kimi molla dedi:

– Mən bilirəm ki, o yoxsul qızın nə üçün tərəfdarısan.

Bu zaman Sənubər ağlaya-ağlaya evlərinə yola düşdü. Atası yolda onun qabağına çıxıb soruşdu:

– Qızım, nə üçün ağlayırsan?

Qız ağlaya-ağlaya dedi:

– Ata, heç elə, kasıblığımızı görə ağlayıram. Mən bu gün mollanın yanına bir dəstə bənövşə aparmışdım ki, məni də mədrəsəyə götürsün. Acıqlı söz deyib məni qovdu.

Hilalzərrin dedi:

– Qızım, molla bir uşağı oxutmaq üçün bir inək alır. Bizim nəyimiz var ki ona verək.

Sənubər sakit dayanıb mollanın yanına oxumağa getməkdən əl çəkdi. Onu da deyim ki, qız tez-tez Şəmşirlə görüşüb dərdləşir və sevişirdilər.

Bir gün Şəmşirlə Sənubərin söhbət çağında Sənubərin anası gəlib bunları bir yerdə görüb geri qayıtdı, düz ərinin yanına gedib əhvalatı ona söylədi və dedi:

– A kişi, sənin qızın bizim başımıza hələ bundan da artıq iş gətirəcək, bunu bir oğlana verək, qulağımız dincəlsin.

Ər-arvad götür-qoy elədilər. Sözü bir yerə qoydular ki, kordan, keçəldən kim qıza müştəri çıxsa verib başlarından eləsinlər. Elə bu zamanlar Hidayət adlı bir oğlan qıza elçi göndərdi. Ata-ana qızı Hidayətə vermək istədilər. Sənubər bunu bildi, içəri girdi, elçiləri geri qaytardı, ata-anasının sözünü qəbul eləmədi.

Hidayət mollanın yanına gedib dedi:

– Molla əmi, mən Hilalzərrin kişinin qızı Sənubəri istəyirəm, mənə gəlmir. O, Şəmşir adlı bir oğlana aşiqdir. Mən nə cür edim.

Molla gülüb dedi:

– Ona bir dua yazacağam, ver birinə suyunu ona içirsin.

Molla duanı yazıb verdi Hidayətə.

Hidayət özünü Qədəm qarıya yetirib dedi:

– Nənə, bu duanın suyunu Sənubərə içirtsən, nə istəsən sənə verəcəm.

Qarı “baş üstə” deyib özünü Hilalızərrin evinə çatdırdı. Duanı çıxarıb dedi:

– Su gətirin, bu duanın suyunu kim içsə xoşbəxt olar.

Sənubər işi başa düşüb dedi:

– Qarı nənə, sən nahaq zəhmət çəkirsən, mənim məhəbbətimi molların duası poza bilməz.

Qarı peşiman olub, qayıdıb gəldi. Hidayətə ikinci dəfə elçiliyə getməyi məsləhət gördü. Molla ilə bir neçə adam Hilalızərrin evinə elçiliyə getməkdə olsunlar, eşit Sənubərdən. Sənubər bunu bildi, tez qaçıb əhvalatı görək Şəmşirə nə cür xəbər verir, Şəmşir ona nə cür cavab verir:

Sənubər:

Dörd yanımı düşmən alıb,
Sevgim niyə yatar indi?
Məni səndən ayrı salıb,
Günahıma batar indi.

Şəmşir:

Dedin yağı düşmənlərdən,
Mən də yaxşı bildim indi.
Aralığı qatanlardan,
Dürüst xəbər oldum indi.

Sənubər:

Qoyma qalam bəxti qara,
Əğyar hara, de mən hara.
Uzaq elə, bir diyara,
Götür məni apar indi.

Şəmşir:

Haqq, ədalət, divan yoxdu,
Oyanarmı yoxsul bəxti.
Mənim ki dostlarım çoxdu,
Niyə yalnız qaldım indi?

Sənubər:

Ümidini kəsmə məndən,
Biganələr gülər gəndən.
Sənubər ayrılır səndən,
Sevinməsin əğyar indi.

Şəmşir:

Demə Şəmşir, dərdin azdı,
Bir görüşün mənə yazdı.
Məhəbbətim yorulmazdı,
Qəlbimdə var vuqar indi.

Şəmşirlə Sənubər sözlərini tamam eləməkdə olsunlar. O biri tərəfdən Hidayətin elçiləri gəlib çıxdı. Danışmaqdan, hə-yoxdan sonra gətirdikləri yaylığı Sənubərin başına örtmək istədilər, ha axtardılar, qızı tapmadılar.

Çuğul Bəsti dedi:

– Yəqin o, Şəmşirin yanında olacaq.

Bir dəstə adamı Bəsti ilə birlikdə Sənubərin dalınca göndərdilər.

Onlar Şəmşirlə Sənubərin yanına gedəndə Sənubər uzaqdan onları görüb Şəmşirə dedi:

– Şəmşir, onlar gəlib məni sənin yanında görsələr, hər ikimizi öldürəcəklər. Sən qaç get, gəlib məni tək görsünlər, xəta sovuşsun.

Şəmşir qaçıb getdi. Adamlar gəlib Sənubəri tək gördülər. Ona aparmaq istəyəndə o, zar-zar ağladı. Onlardan kömək istədi. Adamların ona yazığı gəldi. Ona dedilər:

– Bacı, biz səni aparmırıq. Haraya istəyirsən get. Ya da qaç gizlən.

Adamlar geri qayıdıb Sənubərin atasına və Hidayətə dedilər:

– Sənubəri tapmadıq.

Hidayət başqa bir dəstə göndərdi. Onlar da çox axtardılar, lakin Sənubəri tapmadılar.

O biri tərəfdən Sənubər qaçıb kənddən çıxdı. Az getdi, çox getdi, dağ ətəyində bir çobana rast gəldi. Bu çobanın adı Heykəl idi. Heykəl çoban Sənubəri görüb dedi:

– Bacı, sən kimsən, haraya gedirsən?

Sənubər başına gələnə ona nağıl eləyib dedi:

– Sənə pənah gətirmişəm, qardaş, mənə kömək elə!

Heykəl çobanın ona yazığı gəldi, dedi:

– Sən mənim oldun qiyamət günü bacım. Əlimdən gələnə sənə kömək edəcəyəm.

Elə bu zaman iki balalı ceyran bunların yaxınına gəldi. Sən demə Heykəl çobanın dostu ovçu Məhəmmədlə ovçu Nadir pusquda imişlər. Onlar ceyranları görəndə istədilər ki, ox atsınlar. Sənubərin qəlbi dərdlə dolub ovçulara görək nə dedi:

Saxlayın əlizi, amandı aman,
Ox atmayın bu ceyrana, ovçular.
Könlümün şəhrini etməyin bərbad,
Siz qıymayın gözəl cana, ovçular.

Ovçular təəccüb qalıb sözün mabədini gözlədilər.
Aldı Sənubər:

Dərs alırdım ya əlifdən, ya sindən,
Meylim kam almadı təmənnasından.
Qəza-qəderindən, qul xatasından,
Mən qaçmışam bu məkana, ovçular.

Sinəmdə baqidi qurtarmaz bir dağ,
Qərib Sənubərəm, çəkirəm fərağ.
Gəlin bacı-qardaş olaq ayrılacaq,
Siz bir yana, mən bir yana, ovçular.

Yoxdur Sənubərin başqa əlacı,
Mərd igid olmasın namərd möhtacı.
Siz mənə bir qardaş, mən sizə bacı,
Öz sevgimin dürdanəsi ovçular.

Sənubər sözünü tamam edib, dərdi-qəmə qərq oldu. Heykəl çoban onu bu halda görüb dedi:

– Sənubər bacı, ovçu Məhəmməd mənim dostumdu.

Ovçu Məhəmməd dedi:

– Əziz bacı, mən də öluncə sənin qardaşınam.

Elə bu zaman Nadir dedi:

– Zənanələr əhlində qayda elə belədi. Əzzəl özlərini çox çəkirlər, mazamata mindirirlər.

Aldı Sənubər görək Nadirə nə dedi:

Haqq yetişsin köməksizlər dadına,
İşim tənəzzüldür, dara düşmüşəm.
Salan yoxdu mən yazığı yadına,
Eliyə dərdimə, çara, düşmüşəm.

Ox atmısan mənə, yaralıyam mən,
Elimdən, obamdan aralıyam mən,
Ağdiyar elinin maralıyam mən,
Vətənimdən çıxıb hara düşmüşəm?

Kimi döyər, kimi söylər qəribsən,
Bənövşə tək qəddim əyər, qəribsən.
Baxanlar rəngimə deyər qəribsən.
Bu nə haldır mən avara düşmüşəm.

Bu sözdən sonra ovçu Məhəmməd dedi:

– Bacı, sən özünə niyə qərib dedin?

Bu, Nadirə xoş gəlmədi. Elə bildi ki, Sənubər Məhəmmədə vurulubdu, – dedi:

– Məhəmməd namərd yoldaşdı. Araya keçib işimizi pozur.

Sənubər cavabında dedi:

– Atam oğlu, mən sən deyən adam deyiləm. Mən sevgimin ucundan çöllərə düşmüşəm.

Ovçu Nadir dil azarlığa başlayıb dedi:

– Əgər sən bir ağıllı qız olsaydın, ata-anan qoymazdı çöllərə düşsən.

Bu söz Sənubərə toxundu, aldı görək ona nə dedi:

Deyim, bil dərdimi vəfasız qardaş,
Hər insan oğluna ana şirindi.

Məhbəbət əhlini yandırır ataş,
Yandıran oda pərvana şirindi.

Kim görsə mənim tək eşq ataşını,
Tökər gözlərinin qanlı yaşını.
Fərhad külüng çalib dəldi başını,
Kim qıyardı şirin cana şirindi.

Sənubər, geyməyə kətan yaxşısı,
Mən deyə bilmərəm yetən yaxşısı.
İnsan üçün ana vətən yaxşısı,
Arif olub sözüm qana şirindi.

Sənubər sözünü deyib qurtardı.

Nadir dedi:

– Dünyada çox oğlan var. Elə görək sənin dediyin olsun? Məgər mən pis oğlanam? Mənə gəlsən xoşbəxt olarsan.

Bu danışıqda dülgər oğlu Fail gəlib çıxdı. Sənubərdən xəbər aldı:

– Ay qız, sən bu ovçuların yanında nə gəzirsən?

Sənubər ona cavab verdi:

– Mən də şikarı itkin düşən ovçunun maralıyam. Hərçənd bu dövr Leyli-Məcnun dövrü deyil, ancaq mənim bu çöllərə düşməyimin əsil səbəbi zalımlar olub. İndi qulaq as, deyim:

Mənim elim Ağdiyardı,
Deyim sənə haralıyam.
Gözüm yardan intizardı,
Ürəyimdən yaralıyam.

Dülgər oğlu Failin ürəyi dərdə gəlib dedi:

– Bacım, mən səni tanıyıram, mən də ağdiyarlı Aşiq Qurbanın şagirdi olmuşam. Dülgərliyi də mənə o öyrədib. İndi icazə ver sözünə cavab verim:

Aldı Fail görək nə dedi:

Qəm eləmə, qərib bacım,
Solub gül tək saralısan.
İndi bildim bir səyyadım,
Sən bir dərdli maralısan.

Aldı Sənubər:

Mən öz rahimdə olmadım,
Ölüb vətəndə qalmadım,
Sevdim, seçdim, kam almadım,
Belə baxdı qaralıyam.

Aldı Fail:

Daşqın sellər bir gün yatar,
Qəm yükün üstündən atar.
Müskül olan kama çatar,
Niyə qəlbi qaralısan?

Aldı Sənubər:

Atam saili kəmtərdi,
Qəddim öyib sevgi dərdi.
Mənim adım Sənubərdir,
Şəmşirimdən arayılam.

Fail o saat bildi ki, bu həmin onun ustadı Qurbanın oğlu Şəmşiri deyir.
Aldı Fail:

Hədən getməz əziyyətin,
Fail deyir var şöhrətin.
Harada olsa niyyətin,
Sən özün də oralısan.

Fail ilə Heykəl çoban onlardan ayrıldılar.

Məhəmməd Sənubəri gətirdi evinə. Arvadı Həliməyə dedi:

– Bu qızı su tapılmaz səhrasında istəkli dostum Heykəl çoban mənə əmanət verdi və dedi adamları gələne kimi qonaq saxlayam. Mənim üçillik uzaq yola səfərim var. Mən gələne kimi onu öz qızımız kimi saxlarsan.

Məhəmməd yola düşəndə Sənubər fikir elədi ki, birdən Hidayətin adamları Məhəmmədi görüb məni ondan soruşarlar. Məhəmməd bilməz yerimi deyər.

Aldı görək bu münasibətlə Məhəmmədə nə dedi:

Xəbər tutan olsa itkin bacından,
Sən vermə bir kəlmə nişana məndən.
Çöllərə düşmüşəm eşqin ucundan,
Qoy əhval çatmasın düşmana məndən.

Canım qardaş, yolda uyma uyquya,
İşini bildirmə, yağılar duya.
O haqqın düşməni məlum mollaya,
Lənət apar həmin şeytana məndən.

Bir ah çəkib bəislərə qarqaram,
Necə ki, dünyada hələ sağ varam.
Sənubərəm, şamlar kimi yanaram,
Gəlsin od aparsın pərvanə məndən.

Sənubər sözünü tamam etdikdən sonra, Məhəmməd xudahafizləşib yola düşdü.

Nadir Məhəmmədin getməsindən xəbərdar olub düz onun arvadı Həlimənin yanına gəlib dedi:

– Həlimə, sən də səbirli adamsan. Sənin belə səbirli olduğunu mən bilməzdim.

Həlimə dedi:

– Nadir, bu nə sözdü dedin?

Nadir yavaşcadan ona dedi:

– Niyə, sən öz evində olan gününü görmürsən?

Həlimə dedi:

– Nadir, sən bu şeytan sözlərini danışma. O, Məhəmmədin doğma bacısıdır.

Nadir gülüb dedi:

– Düz deyiblər, arvadın ağılı olmaz. Bacı, o düz deyil, Məhəmməd səni alladır. Sabah başın ağrı çəkəcək ha.

Bu söz ağılsız Həlimənin başına batır. Evə gəlib Sənubərə deyir:

– Çəpəl, sən mənə günü gəlmisən? Bu saat evdən çıx.

Sənubər nə qədər and-aman edirsə də, Həlimə onun sözünə baxmır. İtələyib bayıra çıxardır, qapını bağlayır. Sənubər ələcsiz qalıb çöl-biyabana düşür. Gethaget, gedib Xoşnişan elində həkim Saniyə rast gəlir.

Həkim Sani ondan hal-əhval soruşur. Sənubər başına gələn qəzayi-qədəri ona danışır.

Həkim Sani deyir:

– Qızım, qorxma, Məhəmməd mənim də dostumdur. O tez qayıdıb gələcək. O gəlincə sən bizim evdə qalarsan.

Sənubəri burada qoyaq, görək Məhəmməd necə oldu.

Məhəmməd uzun səfərə çıxmağı hələ saxlayıb, bir neçə gündən sonra qayıdıb evinə gəldi. Sənubəri evdə görməyib Həlimədən soruşdu:

– Bəs Sənubər haradadı?

Həlimə doluxsunub dedi:

– O, gecə məni yuxuya verib, harasa qaçıb gedib, bir soraq yoxdu.

Məhəmməd soruşdu:

– Ovçu Nadir bizə gəlməmişdi ki?..

Həlimə dedi:

– Bəli, gəlmişdi.

Məhəmməd mətləbi anladı, elə həmin saat yola düşdü ki, gedib Xoşnişan elində həkim Sani ilə görüşsün və ondan məsləhət alıb Sənubəri axtarsın.

Bəli, o, gedib Xoşnişan elinə yetişdi, həkim Sani ilə görüşdü. Həkim Sani Məhəmmədi kefsiz görən kimi işi duydu da, bir söz demədi. Öz-özünə dedi: “Əgər bunlar bacı-qardaşdılsa, bir-birini tanıyacaqlar”.

Həkim Sani Məhəmmədi evə dəvət etdi. Sənubər Məhəmmədi görən kimi aldı görək nə dedi:

Tavar laçın kəklik ovlar,
Tülək tərlan daş axtarar.
Bizim eldə bir qayda var,
Bacını qardaş axtarar.

Məhəmmədin gözləri doldu və belə dedi:

Mərd igidlər bu dünyada,
Namus çəkər, ar axtarar.
Gözü taxta niyyət budur,
Ellərini var axtarar.

Aldı Sənubər:

Dərd olub həddən ziyada,
Bilməm kimə gedim dada.

Bayqu g z r viranada,
M sk nini boŐ axtarar.

Aldı Məhəmməd:

İlqar  c n can nisaram,
Xain ilə yoxdu aram.
O nan cib zati haram,
Gen dünyanı dar axtarar.

Aldı Sənubər:

Sənubərəm, fələk m n ,
D ydi acı k l k m n ,
Nadir qurdu k l k m n ,
M cg z mil ek leŐ axtarar.

Aldı Məhəmməd:

Məhəmmədə sənsən bacı,
Namərdin olma m htacı.
İndi bildim o oĐracı,
Xainlikd n kar axtarar.

Söz tamama yetiŐdi. Məhəmməd həkim Sani ilə g r Ő b Sənubəri götürüb evinə gəldi. Həlimə Sənubəri görcək fəryad  ekib dedi:

– G z m n qanlısını niyə gətirdin?

Məhəmməd Nadiri  aĐırıb dedi:

– Hər kəsin etdiyi yaxŐılıq  z qabaĐına  ıxmamıŐ olmaz, indi qulaq as, g r nə deyirəm:

Satqın iŐl rind n utan,  l, barı,
Sən  l götür, hiylə, k l kd n, Nadir.
Atdın namusunu, satdın arını,
Heç zaman qorxmadın fələkdən, Nadir.

AĐ buluddan qara yaĐıŐ bir damar,
Arı   k r çiçəklərdən bird mar.
Dost olarmı Őeytan,  aran, bir də mar,
Bilgil n xains n ürəkdən, Nadir.

Yaxşı adam el gözünə çıraqdı,
Məhəmməd də bilir el deyib haqdı.
Mərd igidlər yaman gündə yaraqdı,
Səni ayırmaram köpəkdən, Nadir.

Məhəmməd sözünü qurtardı. O, Həliməyə cəza vermək, evindən qovmaq istəyirdi. Bunu Sənubər başa düşüb, aldı görək Məhəmmədə nə dedi:

Xeyli vaxtdan bəri mənim,
Nələr çəkib başım, qardaş.
Pis günlərə düşən zaman,
Sən oldun sirdaşım, qardaş.

Ürəyimdə var bir zədə,
Açıb deyə bilməm nədə.
Vaxt dolandı, çatdı vədə,
Düşüb sənə işim, qardaş.

Saraldım dərdi-qəmlərdən,
Bar götürdüm sitəmlərdən.
Küsmə o ağılı kəmlərdən,
Ayağına düşüm, qardaş.

Ayrılib sevgili yardan,
Dönə bilmirəm ilqardan.
Neçə ildi Ağdiyardan,
Atılıbdı daşım, qardaş.

Sənubər, yox gəlib-gedən,
Bu yollar bağlanıb nədən?
İncimə sən Həlimədən,
Axtar gözdən yaşım, qardaş.

Söz tamam olduqdan sonra Sənubər Məhəmmədə dedi:
– Qardaş, Həliməni bağışla, onu Nadir yoldan çıxarmışdı.
Məhəmməd Sənubərin sözünü qəbul edib Həliməni bağışladı.

Bəli, Sənubər bir gün bulaq üstündə oturub gəlib-gedənlərə baxırdı. Bu vaxt iki yolçu Sənubəri görən kimi, onun duruşundan qərib olduğunu hiss elədilər. Onlardan biri Sənubərə dedi:

– Bacı, qərib adama oxşayırsan.

Sənubər dedi:

– Mən qərib deyiləm. Bəs siz hardansınız?

Onlar dedilər:

– Şəhrizarlıyıq.

Sənubər yaxşı bilirdi ki, Şəhrizara yol Ağdıyardan adlayıb gedir. Dedi:

– Qardaş, siz oxumaq, yazmaq bilənsinizsə, bir neçə sözüm var, deyim yazın. Aparıb Ağdıyarda bir adama verin.

Onlar dedilər:

– Adını desən verərik.

Aldı Sənubər:

Aparın kağızı qərib yolçular,
Şəmşir adlı bir insana yetirin.
Düşmən bilər birdən, sırım açılar,
Çəkin onu çox pünhana yetirin.

Adı məşhur eldi Ağdiyarın da,
Uca dağları var dörd kənarında.
Gedin sakit durun qapılarında,
Tapıb onu bir bəhanə yetirin.

Tala düzündədi ev binaları,
Qapısı açılır cənuba sarı.
Görüş bulağından bir az yuxarı,
Özünüzü siz o yana yetirin.

Yolçular dedilər:

– Bacı, bəlkə özünü tapmadıq, qardaşlarının adını desənə.

Aldı Sənubər:

Körpə qardaşları Əmir, Talıbdı,
Bilmirəm onların hansı qalıbdı.
Qara məni niyə gözdən salıbdı,
Sözlərimi dərd qanana yetirin.

Sənubər sözünü qurtardı. Yolçular kağızı qatlayıb ciblərinə qoydular. Onlar gəlib Ağdiyardan keçən zaman, məktəb uşaqlarını görüb dedilər:

– Bizə Şəhrizarın yolunu göstərə bilərsinizmi?

Uşaqlar gülüşüb qaçdılar.

Bu vaxt Şəmşir onların yanına gəldi.

Onlar dedilər:

– Şəmşir adlı bir adam lazımdı, əgər mümkünsə, onu bizə göstər.

Şəmşir dedi:

– Elə mən həmin axtardığımız adamam. Nə demək istəyirsinizsə, buyurun.

Onlar məktubu verməzdən əvvəl dedilər:

– Biz Nurələm elindən keçəndə bir qıza rast gəldik. O, bizə bir məktub verib, özü də səndən başqa heç kimə verilməməsini xahiş etdi.

Məktubu Şəmşirə verdilər. Şəmşir oxuyub çox şad oldu. O, yolçulardan çox razı qaldı, Şəhrizarın yolunu onlara göstərdi.

Şəmşirin Bəybulud adlı qoçaq bir yoldaşı var idi. Gedib yoldaşı Bəybuluda dedi:

– Bəybulud, amandı, Sənubərdən xəbər var, gəl bir yerdə gedək.

Bəybulud dedi:

– Canla-başla razıyam, gedək.

Dostlar elə həmin gün ata-analarından icazə alıb yola düşdülər. Bir qədər getmişdilər ki, birdən göy üzündə bir qatar durna gördülər.

Şəmşir aldı görək durnalara nə dedi:

Bir mələk misallım itibdir çoxdan,
Siz də gedin baxa-baxa, durnalar.
Bizə də bu yazı yazılıb haqqdan,
Qarşınıza xoş gün çıxa, durnalar.

Artıb ürəyimdə qəmin fərağı,
Qəlbimə çökilib eşqimin dağı.
Dumanlı dağlara salım sorağı,
Oyanarmı qara çuxa, durnalar.

Ay gözəl durnalar, görsəniz yarı,
Dərdimi canana danışın barı.
Deyin unutmasın o düz ilqarı,
Qoymasın göz yaşım axa, durnalar.

Onun ayrılığı neçə il oldu,
İndi gül yanağı saraldı, soldu.
Şəmşirin gözləri yaş ilə doldu,
Üzər dəryasında naxa, durnalar.

Şəmşir sözünü tamam etdi, yola düşdülər. Gəlib bir dağın ətəyində
əkinçinin yanına çıxdılar. Əkinçinin adı Nasim idi.

Əkinçi Nasim Şəmşirdən xəbər aldı:

– Siz haradan gəlib, haraya gedirsiniz?

Şəmşir əkinçi Nasimdən Sənubəri soruşdu.

Əkinçi Nasim dedi:

– Qardaşım, sən axtardığın itgini mən də axtaracağam.

Onlar əkinçi Nasimlə halal-hümmət edib yola düşdülər. Gəlib mal-
yeməz sonsuz Səlimin çobanına rast gəldilər.

Beybulud çobanı görəndə Şəmşirə dedi:

– Çobanlar həmişə çöldə olurlar, gəl bundan da xəbər ala, bəlkə
bir şey bilir.

Şəmşir razı qalıb, çobandan Sənubəri soruşdu:

– Çoban qardaş, sən Nurələm elini tanıyırsan?

Çoban cavab verdi:

– Mən Kərəməz kəndində malyeməz sonsuz Səlimin çobanıyam,
ildə iyirmi qoyuna bir toğlu alıram. Mən Sənubəri-zadı tanımıram.

Şəmşirlə Bəybulud çobandan ayrıldılar, gəlib həmin malyeməz son-
suz Səlimə qonaq oldular. Şəmşirlə Bəybulud sonsuz Səlimdən heç bir
şey öyrənə bilmədilər. Şəmşirin yadına Sənubər düşdü, dərdi cuşa gəldi,
aldı görək nə dedi:

Çal-çarpazdı yanır, sönməz,
Var sinəmdə dağım mənim.
Hanı Ağdiyar elimiz,
Görünmür ovlağım mənim.

Necə yorub məni təklik,
Kimsədən yoxdur köməklik.
Öz elimdə gözəl kəklik,
Olurdu qonağım mənim.

Sonsuz Səlim dedi:

– Sən yüz gün danışsan da, başıma bir şey batmır.

Aldı Şəmşir:

Sən əl vurma, yaram qanar,
Cəsədim alışıb yanar.
Arif qanar mənası var,
Nədir danışmağım mənim?

Şəmşirəm, inan sözümə,
Dünya tar olur gözümə.
Sonsuz Səlim, öz-özümə,
Gəlir indi lağım mənim.

Söz tamam oldu. Şəmşir sonsuz Səlimdən soruşdu:

– Sənin ürəyin kimə yanar, kimə rəhm edərsən?

– Səlim dedi:

– Qışda mənim bir qara kürə qoynum düşüb ölmüşdü, bilməmişəm, onun ətini qonşuluğumuzda Pənah adlı bir yoxsul vardı onun uşaqları aparıb, bir də bir aşıq gəldi kəndə, ona əlli qəpik vermişəm, elə mənim qəlbim bu iki şeyə yanır, başqa şeyə yanmır.

Şəmşir aldı görək bu münasibətlə malyeməzə nə dedi:

Çox mal qazanıbsan həddindən artıq,
Yemədin qalacaq kimə, malyeməz?
Boğazın tikilib açılmır ağzın,
Batıbsan möhnətə, qəmə, malyeməz.

Qızılın ilandı, gümüşün çayan,
Dolanar boynuna onlar bir zaman.
Yoxdu səndə nə etibar, nə iman,
Dünyada insanam demə, malyeməz.

Səni bir gün qucaqlayar dar məzar,
Şəmşirin sözünü saxla yadigar.
Yurdunda nə oğlan, nə də qızın var,
Varis olmaz ağıl kəmə, malyeməz.

Sonsuz Səlim dedi:

– Sənin bu hədyan sözünü eşitməyə vaxtım yoxdu. Mən sizi kimiləri görmək istəmirəm.

Şəmşir dedi:

– Səlim əmi, biz gedərgiyik, bir kəlmə söz də deyim.

Aldı Şəmşir:

Bu dünyanın varı, malı-dövləti,
Hanı Süleymana qalmaqda, getdi.
İskəndər axtardı abi-həyatı,
İçib bir kamidil almadı, getdi.

Sonsuz Səlim dedi:

– Sən İskəndəri görübsən ki, ondan danışsən.

Şəmşir dedi:

– Mən görməmişəm, ancaq tarix yazanlar belə xəbər verirlər:

Nə Calub, nə Qalub, nə Cəmşid, nə Cəm,
Hatəmin qardaşı oldumu Hatəm,
Sənin kimi neçə milyon ağıl kəm,
Bu cahanda baqi olmadı, getdi.

Fikriniz düz deyil, dərdiniz təmiz,
Çərxin qərarına yaxşı baxın siz.
Dağyanusdan əsla qalmaqda bir iz,
Qülləsinin başı dolmadı, getdi.

Sonsuz Səlim dedi:

– Sənin deməyindən belə çıxır ki, elə mən var-dövlətimi sənə verim, hə!?

Şəmşir dedi:

– Sənin malın mənə lazım deyil, qulaq as dalısına:

Nəmrud deyib mənəm bəhrədə Allah,
Şəddat məzlumlara çəkdirirmiş ah.
Firon da deryada geyinib siyah,
Dərdinə bir əlac almadı, getdi.

Gülər Şəmşir kimi qəlbi dağlılar,
Əriyə, nazilər qarnı yağlılar.
Qazanıb yeməyin ağzı bağlılar,
Dünyadan bir xəbər bilmədi, getdi.

Sonsuz Səlimin acığı tutub dedi:
– Mən sizi bir gecə qonaq saxladım, bu da mənim yaxşılığım ki, mənimlə ədavətə başlayırsan?
Bəybulud sonsuz Səlimə dedi:
– Biz sənəin suyundan da bir içim içməmişik. Ancaq biz dediyimiz sözdən sən bir şey başa düşürsənmi?
Səlim dedi:
– Demək, indi də məni başadüşməz hesab edirsiniz, başa düşməyən siz özünüzsünüz.
Bu danışığda qarabağlı Ələkbər gəlib bura çıxdı. O, Şəmşiri tanıyırdı. Ələkbər Şəmşirlə hal-xoş elədi. Şəmşir əhvalatı ona söylədi.
Ələkbər dedi:
– Axı, siz bura nə üçün gəlmişsiniz? Bura sizin yeriniz deyil. Durun bizə gedək.
Qarabağlı Ələkbər Şəmşirlə Bəybuludu götürüb evlərinə gəldi.
Soruşdu:
– Sənubərin məktubu sizə haradan gəlmişdi?
Şəmşir dedi:
– Nurələm elindən gəlib.
Ələkbərgilin kəndindən Nurələmə getmək üçün gərək Xoşnişan mahalından keçəydin.
Ələkbər dedi:
– İndi durun gedək. Mənim Xoşnişanda bir həkim dostum var, elə ondan xəbər tutarıq.
Onlar yola rəvan olub, gəlib həkim Saninin evinə çıxdılar.
Həkim Sani soruşdu:
– Siz itiyi itmiş adama oxşayırsınız. Bəs bu oğlanlar kimdi?
Ələkbər cavab vermədən, aldı Şəmşir görək ona nə cavab verdi:

Məhəbbət salıbdı məni bu hala,
Bir kimsə dərdimi bilməz, ay həkim.
Köməksizəm, tutan yoxdu nəzərdə,
Nə şad olub üzüm gülməz, ay həkim.

Nə edim ürəkdən çıxmadı xətər,
Axırda Məcnundan mən oldum bətər.
Eli Ağdıyardı, adı Sənubər,
Şəmşirin səsinə gəlməz, ay həkim.

Söz tamam olan kimi həkim Sani dedi:

– Oğlum, üç il bundan qabaq həmin qız bura gəlmişdi.

Həkim Sani əhvalatı olduğu kimi danışdı və dedi:

– Bəs sən onun dalınca nə üçün gec gəlmisən?

Belə deyəndə Şəmşir dedi:

Qoymur məni dərdi-qəmim,
Ayaq tutub gözüm eldə.
Gözəl sevdim, itkin düşdü,
Adı qaldı bizim eldə.

Dolanıram biyabanı,
Səs-sorağın bilən hanı.
Bir görəydim o cananı,
Həsrət qalıb gözüm eldə.

Bağ-bostanın tağbatağdı,
Fəraği sinəmdə dağdı.
Bilmirəm ölüb, ya sağdı,
Dərdə necə dözüm eldə.

Harayıma bir kəs yetmir,
Qohum-qardaş gəlib getmir.
Neçə ildi daha ötmür,
Nə söhbətim, sazım eldə.

Könlüm ondan intizardı,
Bu gərmişdə nələr vardı.
Şəmşir, bu bir yadigardı,
Yaz, oxunsun sözün eldə.

Söz tamama yetdi. Həkim Sani dedi:

– Oğlum, bu qarabağlı Ələkbər qoçaq oğlandı, səni öz sevgilinə
çatdırar. Ancaq sən də əsil-nəslini de görüm, haralısan?

Aldı Şəmşir belə dedi:

Əslim miskinlidi, elim Ağdiyar,
Mənim üçün mehribandı vətənim.
Bu diyarda səndən qeyri kimim var,
Nə şirindi mənə candan vətənim.

Baxmadım dövlətin azı-çoxuna,
İnsaf deyil dostu düşmən toxuna.
Sınəm nişanədir hicran oxuna,
Bir dərdimə yüz dərmandı vətənim.

Atam Aşıq Qurban, anam kürd qızı,
Üstümə Mirovda səpihlər duzu.
Mənə köynək olub Buzluğun buzu,
Şəmşirəm, Ağdabandı vətənim.

Elə bu sözdə həkim Sani dedi:

– O qızın etibarını mən çox yaxşı gördüm, o ölüncə ilqarından dönməz. Gedin Məhəmmədin yanına, ola bilsin ki, haman qızı bu günə kimi saxlamış olar. Əgər köməyin varsa, öz arzuna çata bilərsən.

Həkim Saninin bu sözünə qarşı Şəmşir aldı görək nə dedi:

Deyim dərdi, sən tanış ol yaxından,
Çoxdandı qəlbimə yara düşübdü.
Sevgi fərağından, qəmin oxundan,
Sınəm üstə dərin yara düşübdü.

Hanı bu günümdə qardaşdan imdad,
Köməksizin qəlbi heç olarmı şad.
Vermir xəbərini nə qohum, nə yad,
Leyli kimi bu dağlara düşübdü.

Şəmşir istər hasil ola diləyim,
Hamı arxam, elim olsun köməyim.
Gəzirəm tapılmır, huri-mələyim,
Gözdən itib uzaqlara düşübdü.

Söz tamam olan kimi həkim Sani dedi:

– Ələkbər, sən ovçu Məhəmmədin elini tanıyırsan, gedin, mən də soraq alaram.

Şəmşir, Bəybulud və qarabağlı Ələkbər yola düşüb getməkdə olunsunlar, sizə kimdən danışım, ovçu Məhəmməddən.

Bir müddətdən sonra ovçu Məhəmməd Sənubərə dedi:

– Bacı, mən əhd etmişdim ki, səni öz vətəninə aparam, bu gün görək yol başlayaq.

Bu zaman Məhəmmədin oğlu Hafiz dedi:

– Ata, Sənubəri mən aparacağam, çünki o mənə ana-bacı kimi olub.

Məhəmməd Hafizin sözündən keçə bilmədi, Sənubər ilə Hafizi yola saldı.

Onlar getməli olanda Sənubər fikir etdi ki, dünya işidir, yolda uşağa bir qəza üz verə bilər, gəl onu şirin dil ilə geri qaytar. Aldı Sənubər görək nə dedi:

İtkin canım sənə qurban.
Hafiz, gəl bax mənə birdən.
Gəl sən qayıt bu yollardan,
Xəta dəyər sənə birdən.

Hafiz başa düşüb aldı görək nə dedi:

Sən bu sözü dedin nədən,
Nə dərd olsa mənə gəlsin.
Bir yol deyib Həlimədən,
Yüz min yara mənə dəysin.

Sənubər:

Pənahlandım adınıza,
Yansam, xoşdu odunuza.
Sən uşaqsan, yadınıza
Düşər sənün anan birdən.

Hafiz:

Demirəm el-obasızam.
Nə də yurd-yuvasızam.
Bilmirsənmi anasızam,
Dərdin mənə ana, dəysin.

Sənubər:

Cuşa gəldi canımda qan,
Ana adın çəkmə, aman.
İndi mənəm sənün anan,
Dərdin dəysin mənə birdən.

Hafiz:

İgidlik gedər biz ilə,
Ürəyimdə ildən-ilə.
Hər kim sənə atsa güllə,
Qoy gəlsin bu cana dəysin.

Sənubər:

Sirri sənnən necə danım,
Rəqib kimi var düşmanım.
Sənubərəm, qəmli canım,
Gedər badi-fəna birdən.

Hafiz:

Sən hafizə oldun ana,
Cəfa çəkdi qana-qana.
Gedib çatsaq Ağdabana,
Oduna pərvana dəysin.

Söz tamam oldu, Sənubər dedi:

– Görürəm, sən qayıtmaq istəmirsən. Atamın Teymur oğlu Mərd Mustafa adlı bir dostu var, axşam onun evində qalarım.

Bəli, onlar gedib Teymur oğlu Mərd Mustafanın evində qonaq qaldılar. Sabahı günü getməli olanda Teymur oğlu dedi:

– Qızım, mən səndən xəbər almadım ki, haralısan, sən də demədin. Mənim evimə çox gələnlər olur, ancaq adların, haralı olduqlarını deyirlər, inciməsən, sən də deyərsən.

Aldı Sənubər görək nə dedi:

Gecələr ah çəkib, gündüz ağlıyan,
Var Leyli, Əslinin parəsi məndə.
Sinəm yaralıdı, tapılmır loğman,
Eşqin, məhəbbətin yarası məndə.

Teymur oğlu dedi:

– Mən səndən elinizi xəbər aldım, sən isə eşq aşığı kimi başladın.

Aldı Sənubər:

Bağban oldum gül yerinə qəm dərdim,
Alıb canım həm möhnətim, həm dərdim.
Bu günümdə hanı bilir kim dərdim?
Yoxdu həkimlərin çarəsi məndə.

Belə əhd eylədim düz ilqarınan,
Ömür başa vuran vəfadarınan,
Ürək qopub, uçub gedib yarınan,
Üzülüb qalıbdı parası məndə.

Sənubər sözünü qurtaran kimi Mehdi bəyin qızı Mina xanım gəlib
bu söhbətə çıxdı. Sənubərə diqqətlə baxıb dedi:

– Qızım, sən Hilalızərrin itkin düşən qızı Sənubər deyilsən?
Sənubərin gözləri doluxub, aldı Mina xanıma görək nə dedi:

Bir vəfalı yar yolunda başı-candan keçmişəm,
Qohum-qardaş, el-obadan, xanimandan keçmişəm.
Ondan ayrı bu dünyada sağlığı mən neynirəm,
Qorxum yoxdu ölümümdən, çünki candan keçmişəm.

Sənan kimi yoldan çıxıb ərkanı tərək etmişəm,
Cadı-küpə nifrət edib duanı tərək etmişəm,
Qazılara lənət deyib, mollanı tərək etmişəm,
İblisləri yolda qoyub, şər-şeytandan keçmişəm.

Nə zamandı intizaram mən ana torpağına,
İnsafımı yar yarının düşməyə sorağına.
Əsdi badi-xəzan eşq ömrünün yarpağına,
Sənubərəm, dumanlardan, qar, borandan keçmişəm.

Mina xanım Sənubər adını eşidəndə dedi:

– Mustafa əmi, bu haman mən deyən qızıdır. Onun atası bizə çox
qulluqçu olub. Mənim eşitdiyimə görə bunların kəndində bu bir oğlana
aşıq olub, o da məktəbdə oxuyurmuş. Bu qız da məktəbə getmək istə-
yəndə molla onu yoxsulsan deyə qovub. Başqasına zor ilə nişan qoymaq
istəyəndə bu da baş götürüb itib. Hələ bu günə kimi səddi-sorağı yox idi.

Belə dedikdə Sənubər ağladı. Minə xanım Sənubərin ağlamasına görə dedi:

– Niyə ağladın, elə mənim də dərdim çoxdu.
Aldı Mina xanım görək nə dedi:

Sən ağladın qəlbim oldu virana,
Gözlərinin yaşı axdı, ağlama.
Bil ki, mənim nə atam var, nə anam,
Dəli dərdim səndən çoxdu, ağlama.

Mən ki don geyərdim yaşıldan, aldan,
Yoxsulluq əl verib düşmüşəm haldan,
O vardan, o maldan, cahi-cələldan,
Hanı bir nişanə yoxdu, ağlama.

Bu möhnət Minanı yandırır, yaxır,
Fələk hər insana bir təhər baxır.
Kimiyyə əvvəldi, kimiyyə axır,
Yaradanın rəhmi çoxdu, ağlama.

Mina sözünü tamam edəndə Sənubər dedi:
– Bacı indi, mənim dərdimi lap artırdın.

Aldı Sənubər:

Dərsiz aşiq ağlıyarmı,
Mənim dərdim var, ağlaram!
Namərdə bel bağlamışam,
Sinəm sızıldar, ağlaram!

Aldı Mina xanım:

Bacı, bir söz deyim sənə,
Olar qəlbin şad, ağlama!
Oyanar iqbalın yenə,
Taparsan imdad, ağlama!

Aldı Sənubər:

Düşmənim çox, dostum azdı,
Bu möhnətim qurtarmazdı.
Kim günümü belə yazdı,
Dərd çəkib azar, ağlaram!

Aldı Mina xanım:

Sözünü anladın bəli,
Yaxşısı hər kəsin eli.
Dar günündə kömək Əli,
Olma xəcalət, ağlama!

Aldı Sənubər:

Dolanaram Leyli kimi,
Bəxtimdən gileyli kimi,
Sənubərin meyli kimi,
Tapmaz, ya tapar, ağlaram!

Aldı Mina xanım:

Mina xanım desin inan,
Dərdimə tapılar dərman.
Möhnətini elə pünhan,
Bilməsin xoryat, ağlaram!

Sənubər və Mina xanım sözlərini qurtardılar. Bu vaxt Mərd Mustafa dedi:

– Mina xanım, sən ki bu qızı tanıyırsan, buna hörmət lazımdı.

Mərd Mustafa Sənubərlə Hafizi öz balaları kimi saxlamaqda olsun, indi sizə kimdən xəbər verim, Şəmşirdən, Bəybuluddan və qarabağlı Ələkbərdən.

Onlar gəlib ovçu Məhəmmədin evinə çıxdılar. Sənubərdən əhval sordular.

Möhəmməd dedi:

– Sizdən bir neçə gün qabaq oğlum Hafızla onu Ağdiyar elinə yola saldım. Ancaq Sənubər əvvəlcə atasının dostu Teymur oğlu Mərd Mustafanın yanına getməli idi. Onun da evi İmarət mülkündədi.

Şəmşirdə Beybulud qarabağlı Ələkbərlə görüşüb ayrıldılar. Bir qədər getdikdən sonra yolda məsləhət elədilər ki, hər birimiz ayrı yol ilə getməliyik. Bəlkə birimizə rast gələrlər. Şəmşir Gülhəyat çaya tərəf yol başladı, Bəybulud isə İmarət mülkünə gəlib Mustafanın evinə çıxdı.

Sənubər Bəybuludu tanımadı. Ancaq Bəybulud gördü ki, bu qızın adına Sənubər deyirlər.

Bəybulud qızdan xəbər aldı:

– Bacı, sən bu evdənsən, yoxsa qonaqsan?

Sənubər dedi:

– Qardaş, sən sən sən mənə dost səsi kimi gəlir.

Bəybulud dedi:

– Bacı, mən səni tanıya bilmədim. Məni bağışla. Deyəsən, bizim gəzdiyimiz elə sənsən. Biz iki yoldaş idik, o başqa yol ilə getdi, mən bu yol ilə gəldim.

Sənubər soruşdu:

– Bəs o biri yoldaşın kim idi?

Bəybulud dedi:

– O Şəmşir idi. Gülhəyat çayı ilə getdi.

Sənubər qorxdı ki, birdən bu adam Hidayətin adamı olar. O, fikrə getdi.

Bəybulud başa düşüb dedi:

– Sənubər bacı, belə görünür ki, sən mənə Hidayətin adamı hesab etdin. Bu da Şəmşirə verdiyin nişanə, baxa bilərsən.

Bəybulud cibindən Sənubərin Şəmşirə nişanə üçün verdiyi üzüyü çıxarıb Sənubərə göstərdi. Sənubərin qəlbi sevindi.

Sənubər ondan soruşdu:

– Bəs Hidayət necə oldu?

Bəybulud Sənubərin Hidayəti soruşmasından şübhələnib dedi:

– Olmaya Şəmşiri unutmaq istəyirsən?

Bu söz elə bil Sənubərin ürəyini qılınc kimi parçaladı. Bəybulud baxdı ki, sözü ona toxunmuşdur. Ondən üzr istədi. Sənubərin könlün aldı.

Sənubər Mustafadan icazə aldı, Mina xanım ilə vidalaşdı Hafız və Bəybuludla yola düşdü. Bir qədər gəlmişdilər ki, Bəybulud öz-özünə dedi: “Bu bir yoxsul qızı ola, özü də bu etibarda, gəl bir bunu bir sına”.

Bəybulud dedi:

– Sənubər, bu qədər qürbət ellərdə gəzdin, heç səni sevən olmadımı?
Cavabında Sənubər aldı görək nə dedi:

Namərdə sığınıb arxalanmadım,
Şahmarın qoynunda yata bilmədim.
Məhəbbət eşqilə çöllərə düşdüm,
Namusu, qeyrəti sata bilmədim.

Qaçdığım qəzaya gəldim yetirdim,
Sağ əlimdən tərhanımı itirdim.
İlqar üçün xoryat sözü götürdüm,
Möhnətin yükünü ata bilmədim.

Sənubər həsrətə ana-ataya,
Bu cavan ömrümü yetirdim zaya.
Könlümün ilk ovu uçdu havaya,
Yüyürdüm, dalınca çata bilmədim.

Sənubər razı qalmayıb, dübarə dedi:

Kim inansın doğru deyib danışam,
Bilinməz bir dərdim var, gəzirəm mən.
Hələ ilqarımı unutmamışam,
Namus axtarıram, ar gəzirəm mən.

Şər atlansa çapar, atı yorular,
Axan sular ha bulansa durular.
Böhtanın zənciri çox tez qırılar,
Eləyib aləmə car, gəzirəm mən.

Bir qədər getdikdən sonra Sənubər dedi:

– Atam oğlu Bəybulud, Hafizin atası mənim əziz qardaşımdır.
Birdən onun başına bir qəzayi-qədər gələr, olarmı onu aparıb sahi-
binə verək.

Bəybulud dedi:

– Mən Şəmşirlə Gülhəyat çayına vəd vermişəm, birdən gəlib bizi
burada tapmaz.

Sənubər dedi:

– Eybi yoxdur, əgər onda əsil məhəbbət varsa, qoy o da məni gəzsin.

Onlar razılaşıb Hafizi atasının yanına gətirdilər. Məhəmməd onları görüb çox şad oldu. Məhəmməd elə bildi ki, Sənubər öz mətləbinə çatıb.

– Ellərinizdə nə var, nə yox? – deyəndə, Sənubər belə cavab verdi:

– Qardaş, mən hələ Şəmşirlə görüşməmişəm. Fikrini dağıtma.

– Bacı, olmaz ki, sən ondan birdəfəlik üz döndərəsən. Axı, nə qədər əziyyət çəkmək olar?

Sənubər dedi:

– Qardaş, mən ölməyə razıyam, üz döndərməyə yox.

Aldı görək Məhəmmədə nə dedi:

Səhər günəşilə sinməyən bir kəs,
Gün batsa kölgədə sinər, inanma.
Leyli, Leyli deyib dağlara düşən,
Məcnun ilqarından dönər, inanma.

İgid sonu gözlər, köhlən qabağı,
Gör heç sönginərmi eşqin ocağı.
Özündən yanarsa baxtın çırağı,
Əsərsə yüz külək sönər, inanma.

Çoxdu bu dünyada var sevən insan,
Bağça sevən insan, bar sevən insan.
Sənubər tək doğru yar sevən insan,
Cəfadən ovsanıb dinər, inanma.

Sənubərin sözünə Məhəmməd əhsən dedi. Onlar Hafizi atasına verib vətənə qayıtmaqda oldular. Gəlib Laləli yurd dağının yastana bir yerində əyləşdilər. Dağlara baxan Sənubərin ürəyi dərdə gəlib Murov dağı yadına düşdü, aldı görək nə dedi:

Uca başın qar örtülü,
Ayağı göy meşə, dağlar,
Bəzənirsən çəməngülə,
Olursan tamaşa, dağlar.

Qərib qürbət eli gəzdim,
Göz yaşından namə yazdım,

Hər kim desə inanmazdım,
Yolum sənə düşə, dağlar.

Sən xəstəyə saxla qarı,
Baxar gözü sənə sarı.
Unutmasa yar ilqarı,
Dönər könlüm quşa, dağlar.

Yarpızdıdı bulaqların,
Göy çəməndi yaylaqların,
Çiçəklidi ovlaqların,
Sürmə çəkir quşa, dağlar.

Quru bağa bar gələydi,
Mərd olana var gələydi,
Bu günümdə yar gələydi,
Sənubərlə quşa, dağlar.

Sənubər sözünü tamam edib Bəybuluda dedi:

– Bəlkə, mən gedib Ağdiyara çıxmadım.

Bəybulud dedi:

– Bacı, niyə darıxırsan, üç-dörd günə gedib Ağdiyara çatarıq.

Sənubər keçəcək günlərin birini yüz günə bərabər bilirdi; odur ki,

Bəybuluddan soruşdu:

– Sən doğrusunu mənə de görüm, əgər Şəmşir sənənlə gəlmişdisə

– niyə səndən ayrılırdı?

Bəybulud dedi:

– Hörmətli bacı, sənənin qardaşın Məhəmməd bizə demişdi ki, hərənin
bir yol ilə gedin. Sənubər bəlkə birinizə rast gələr.

Bəybulud Sənubəri sakitləşdirmək üçün dedi:

– Bu qədər cövrü-cəfaya dözmüş adamın təzədən ümitsizliyi yaramaz.

Bu vaxt aldı Sənubər görək nə dedi:

Səyyad baxtım yeni qurub torunu,
Tutmaq istər ya bir tərən, ya sona.
Bir misaldı tənəzzüldə tərəqqi,
Düşməlidə ya əzzələ, ya sona.

Gözüm yaşı qətrə-qətrə a damı,
Məndə yoxdu, deryada var adamı,
Ha çəkəsən kefi, eyşi, o dəmi,
Axır gərmiş tutmalıdı yas ona.

Sənubər möhnətdən çəkib, odu var,
Məni dərdə salan sevgim odu var.
Sinəsində mən sənəmin odu var,
Kim bilir ki, o hey yana ya sənə.

Sənubər sözünü qurtardı, yola düşdülər, gedib Ağdiyarın kənarında olan daş novlu bulağın başında düşdülər. Bir az sakit olmuşdular ki, elə bu zaman Yelli yaldan bir dəstə atlının gəlməsini gördülər. Atlılar yaxınlaşdıqda Sənubər baxıb dedi:

– Onun biri mənim qardaşım İsfəndiyardı. Biri isə Hidayətdi. Bəs onlar bizi tanısa nə edəcəyik?

Bəybulud dedi:

– Qorxma, bir bəhanə edərik.

Onlar gəlib Bəybuludu tanıdalar. Sənubər isə üzünü bürüdüyündən onu tanımadılar.

Hidayət şübhələnib dedi:

– Bəybulud, bu qız kimdi?

Bəybulud dedi:

– Mən tanımıram, özündən xəbər al.

Hidayət Sənubərə: – Sən kimsən? – dedikdə, Sənubər ona cavab vermədi.

Hidayət Bəybuluda dedi:

– Onu haradan gətirmisən?

Sənubərin qardaşı İsfəndiyar dedi:

– Bu qızın duruşu mənim itkin düşən bacıma oxşayır.

Hidayət dedi:

– Deyəsən, bu sənənin bacın Sənubərdir, elə o evdə olan zaman da məni görəndə üzünü gizlədərdi.

Bəybulud dedi:

– Adam adama oxşayar da.

Hidayətlə İsfəndiyar çıxıb getdilər.

Elə bu zaman Sənubərin yaxın qonşusu Güllər də gəlib çıxdı. Sənubəri görəndə hər iki qonşu qızı qol-boyun oldular.

Güllər Sənubərin anasına şadlıq xəbəri vermək üçün getmək istəyəndə Sənubər onu dayandırıb görək nə dedi:

Gəl sən mənim gəldiyimi,
Gedib demə, bacım mənim.
Yağı düşmənlər bilməsin,
Sən ol sərdə tacım mənim.

Aldı Güllər dedi:

Ay mənim istəkli pirim,
Qəmli könlüm güldü deyim,
Qoy ananı sevindirirəm,
Sənubərin gəldi deyim.

Sənubər:

Mənim dərdim çoxdu inan,
Sənsən istəkli mehriban,
Məni güldürsən bu zaman,
Oldun kəbəm, hacım mənim.

Güllər:

Hanı sən dərde saldığın,
Varmı sorağın aldığın,
Oldumu bir ucaldığın,
Söylə nələr oldu deyim.

Sənubər:

Gəzdim, dolandım dayazı,
Bir kəsə etmədim nazı.
Sənubərin bahar yazı,
Gəlmədi mehracım mənim.

Güllər:

Güllər sənə desin gözəl,
Bağlar kimi olma xəzəl.
Doğru sözlü axır, əzzəl,
Sənin dərdir doldu deyim.

Bu iki qonşu qızı sözlərini tamam etdilər. Güllər özünü Sənubərin anasının yanına yetirib onu muştuluqladı.

Sənubər də gəlib anası ilə görüşüb öpüdü.

Anası xəbər aldı:

– Qızım, sən bu uzun müddətdə çöllərdə oldun, səndən bir soraq ala bilmədim, indi gəlib çıxıbsan, bəs sənin sorağımı alan qonşumuzun oğlu haradadır ki, Bəybulud gəlib o, gəlib çıxmayıb?

Sənubər dedi:

– Ana, hələ heç mən özüm də onu görməmişəm. O Bəybuluddan ayrı düşüb.

Onlar burada qalsınlar, indi sizə kimdən xəbər verim, Şəmşirdən. Şəmşir Bəybuluddan ayrıldıqdan sonra gəlib Gülhəyat çayına çatdı, bir neçə gün gözlədi. Axırda əlaçsız qalıb İmarət mülkünə gəldi. Orada Mina xanımın əmisi qızı Bulqar ilə görüşüb əhval tutdu ki, Sənubər Bəybuludla Ağdiyara gedib.

Şəmşir tək-tənha gəlib Səngən qalasında aşiq məclisinə çıxdı. Aşıqları görəndə çox sevindi.

Onların böyüyü Aşiq Soltan dedi:

– Sənin əgər aşıqlıqdan xəbərin varsa, bir neçə sözüm var, ona cavab ver.

Şəmşir razı oldu.

Aldı Soltan:

Səndən xəbər alım ay gözən aşiq,
Söylə, görüm üç yüz altmış beş nədi?
On iki qardaşdı, qırx səkkiz otaq,
Dolu nədi, yarım nədi, boş nədi?

Aldı Şəmşir:

Verim cavabını ay aşiq Soltan,
Bir ildə gün üç yüz altmış beş olur.
Məhsulat bol olur yay, payız, hər an,
Qışda yarım, yayda dolu boş olur.

Aldı Soltan:

Birdən bar gətirir, birdən tökülür,
Birdən çadır qurur, birdən sökülür,

Birdən sərv olur, birdən bükülür,
Onu bilən idrak nədi, huş nədi?

Aldı Şəmşir:

Qış dağı qar alır, əriyir yazda,
Sularda buz donur soyuq ayazda,
Ürək hərdən büküləndə az-az da,
Onu bilən fəhm, kamal huş olur.

Aldı Soltan:

Ulduzlar görünür, bilinmir sanı,
Onun bağçasının kimdi bağbanı?
Düzgün başa salın Aşıq Soltanı,
Gərmişində bahar nədi, qış nədi?

Aldı Şəmşir:

Ulduzlar görünür, bilinmir sanı,
Təbiətədi o bağçanın bağbanı,
Şəmşir düşündürsün Aşıq Soltanı,
İldə bir yol bahar olur, qış olur.

Şəmşirə afərin dedilər. Aşıqlar da baxdılar ki, o zor aşıqdı, bir söz demədilər.

Şəmşir xudahafizləşib yola düzəldi, gəlib Hacırza kahasında Qədim adlı bir adamın evində qonaq qaldı.

Qədim dedi:

– Quzunun anası mələməsə idi, birini kəsərdim.

Şəmşir dedi:

– Səxavətinə görə çox sağ ol, ancaq qulaq as.

Qədim dedi:

– Aşıq, isti-isti birini de, qulaq asaq.

Xəbis, namərd adam dərde dayanmaz,
Dar gündə yanından qaçar, əylənməz.
Səxasız insanda, qonaqsız evdə,
Mal-dövlət çoxalmaz, nə var əylənməz?

İgidin əsli var, gözəlin zətı,
Nakəsin boynuna bağlansın çatı.
Mərdlər üçün olsa halal baratı,
Çırağı özündən yanar, əylənməz.

Nə lazım nadana bildirmək sirri,
Qalmaz xəyalında min sözün biri.
Xain canavardan kim görüb sürü,
Hər ovçu bir yerdə qırar, əylənməz.

Varlı Qədim dedi:

– Aman o canavarın əlindən, gecələr qoymur yuxu yataq.

Söz tamam olandan sonra Şəmşir yola rəvan oldu. Bir dağın döşündə bir daşın başında oturdu. Birdən onun qulağına ağdiyarlı əmisi ovçu Qaraşın səsi gəldi:

– Adə, sən kimsən orada?

Şəmşir əmisinin səsini tanıdı.

Ovçu Qaraş Şəmşirə yaxınlaşıb onu bağrına basdı. Öpüşdülər, görüşdülər, bir-birindən əhval-pürsan oldular.

Ovçu Qaraş qolçağından çörək çıxarıb ortaya qoydu. Hərə bir az taam edəndən sonra söhbətə başladılar. Birdən iki balalı maral otlaya-otlaya onların yanına çıxdı. Ovçu Qaraş marallara güllə atdı. Marallar qaçdı. Balaları isə mələşməyə başladı. Şəmşir bunu görəndə aldı görək ovçu Qaraşa nə dedi:

Sənin tüfənginin güllə səsindən,
Titrəşir bu ucqar dağlar, əmi can.
Ananın qanını döndərdin çaya,
Balalar mələşib ağlar, əmi can.

Çox ovçular töküb qanı bu dağda,
Gülləsinin var nişanı bu dağda,
Mənim atam Qurban hanı bu dağda,
Kimə qalıb o ovlaqlar, əmi can?

Şəmşir dedi vurma dərddli maralı,
Qorxusundan canda qanı qaralı.
Bəzən elə olur qaçır yaralı,
O yaranı de kim bağlar, əmi can?

Bu zaman ovçu Bayram da gəlib çıxdı, hal-xoşdan sonra Bayram dedi:

– Atan xəstə idi, indi yaxşıdı. Sənubərlə Bəybulud bir neçə gün bundan qabaq sağ-salamat gəlib çıxdılar.

Şəmşir atasının xəstə olmasını eşidəndə sarsıldı, çünki o, atasını çox istəyirdi. Ona görə aldı görək nə dedi:

Zimistandan çıxan təzə bülbüləm,
Yeni nobaharı görməsəm olmaz.
Sanki bağ salmışam min zəhmət ilə,
Butağında barı görməsəm olmaz.

Onunla şirindi ağızımın tamı,
Heyif ki, doyunca almadım kamı.
Ziyarət etməyi böyük atamı,
Kamil sənətkarı görməsəm olmaz.

Ovçu Qaraş dedi:

– Oğlum, sənin atan ilə mən bu dağlarda çox gəzmişəm. Bir neçə kəlmə bu dağlara de, gedək.

Aldı Şəmşir:

Yaranmışa ölüm haxdı dünyada,
Gəlmişəm səninlə görüşüm, dağlar.
İndi qız-gəlinlər oynamaqdadı,
Qoy mən də xeyrinə qarışım, dağlar.

Qayadan kəkliyin gəlir avazı,
Elə bil dillənir aşığın sazı.
Bir söz deyim əgər qalarsan razı,
İzin ver əhvalın soruşum, dağlar.

Eşq əlindən xəzan kimi əsən var,
Umudunu yar yolundan kəsən var.
İndi məndən inciyən var, kəsən var,
Gedim onlar ilə barışım, dağlar.

Adın çox çəkilir söz qatarında,
Dumanlar oynaşır bürcü barında.
Çiçəkli köksünün cığırlarında,
Az olmadı yeriş-yürüşüm, dağlar.

Quş kimi bu dağdan uçub gedirəm,
Sərin sularından içib gedirəm,
Şəmşirəm, demirəm köçüb gedirəm,
Kamıma çatmamış var işim, dağlar.

Söz tamam oldu. onlar gəlib Ağdiyara çatdılar, atası ilə görüşdü, onun sağaldığını görcək çox şad oldu. Sonra Şəmşir Sənubərin yanına gəldi. Onlar bir-birini görən kimi, bihuş oldular. Onları özlərinə gətirdilər.

Sənubər uca dağlara və kəndinin gözəlliyinə baxıb görək nə dedi, Şəmşir ona nə cavab verdi:

Hər zülmü cəfaya, dərdi-möhnətə,
Döz sevgilim, döz, başına dolanım.
Məni salar yada, gələr qeyrətə,
Çox demişəm düz, başına dolanım.

Aldı Şəmşir:

Hanı bir insafı, mürvəti olan?
Haqdan ümid gəz, başına dolanım,
Mərdin ətəyindən tutmaqdan qeyri,
Yoxdu başqa söz, başına dolanım.

Aldı Sənubər:

Möhtac olur namərd, quldur, yolkəsən,
Hansı namussuza deyiblər əhsən.
Zəhmətindən halal barat istə sən,
Dolan doğru, düz, başına dolanım.

Aldı Şəmşir:

Qeyrət, namuslu ol obada, kənddə,
Mənim tək xidmət et ellərə sən də.

Şeytan səni sala bilməz kəməndə,
Qaç, sən ondan tez, başına dolanım.

Aldı Sənubər:

Həmişə yan füqəralar halına,
Rəhm et Sənubər tək ayaqyalına,
Göz tikmə özgəyə, yoxsul malına,
Əl zəhmətin göz, başına dolanım.

Aldı Şəmşir:

Bağlı qapıların gələr açarı,
Murada yetirər hər sənətkarı,
Şəmşirin sözünə açar bazarı,
Salar şerim iz, başına dolanım.

Şəmşir Sənubərin üzünə heyrətlə baxdı. Təbi cuşa gəldi. Aldı görək nə dedi:

İsmin hərifində ay qaşı kaman,
Hərasən olmuşam ikisinə mən.
İmlasında əlif-nuna vurulan,
Adına çalmıram iki sinə mən.

Ara yoxdu kitablarda miməsan,
Əlif-nundu sat əlində mim asan,
Oxuduqca aşikardı mim asan,
Çarpaz dağlı gördüm iki sinə mən.

Şəmşir gül becərdi, nə dərdi qaldı,
Çarxın sarayında nə dərdi qaldı.
De görüm, o kəsin nə dərdi qaldı?
O bal ləblərinin ikisin əmən.

Söz tamam oldu. Sənubər Şəmşirdən incimişdi, ondan ayrılıb getmək istəyəndə Şəmşirin qəlbi dərdə gəlib aldı görək dübarə nə dedi, Sənubər ona nə cavab verdi:

Mərd igidlər səxasından bəllidi,
İstər yesin arpa, pənim, yağ, darı.
Kim nə bilir ömrü yüzdü, əllidi,
Çoxlar deyib bu dünyaya ya darı.

Aldı Sənubər cavabında görək nə dedi:

Mən sənə can dedim, sən də mənə can,
Bildim məndən soyuxlaşmaz o xara.
Mənəm bu bağçanı bəsləyən bağban,
Cəfa çəkdim, qismət oldu o xara.

Aldı Şəmşir:

Gəl qoy məni qəm oxuna, şana sən,
Heç baxmadın nə şövkətə, şana sən,
Gəl keşik çək o pətəyə, şana sən,
Qoyma qonsun qapımıza yad arı.

Aldı Sənubər:

Çal mismarı xanəməzdə polada,
Mərd cibində bəzək verər pul ada,
Su verərsən daşdan keçər polada,
Boş dəmiri döymə, gəlməz oxara.

Aldı Şəmşir:

Bu Şəmşirdən döndərməsin o da üz,
Desin mənə süd gölündə o da üz,
Canın salar el uğrunda oda, üz,
Əgər olsa namus, qeyrət, ya arı.

Aldı Sənubər:

Od salarsan quru yanar yaş ilə,
Sənubərin gözü dolub yaş ilə,
Sağ bədənə ya ipək gey, ya şilə,
Xəstə üçün bədə dəyməz o xara.

Söz tamam olub, Sənubərin belə dərdli sözlərinə qarşı aldı Şəmşir dedi:

Bağ becərdim allı-güllü, çiçəkli,
İnsaf deyil yarpağımı yad üzə.
Hava bəd əsməsin qarlı, küləkli,
Qatarımı ya dağıda, ya düzə.

Çox sevirəm saz simində mən zili,
Ümidvaram, tez taparam mən zili.
Nabələdlər çətin kəsər mənzili,
Yolu düşər dağa, daşa, ya düzə.

Qış dolansın Şəmxir üçün ara yaz,
Göy üzündə ara bulud arayaz.
Ədalətsən, bu dərdini ara yaz,
Yüz yalvarsan soyux baxar yad üzə.

Hidayət Sənubərin gəlib çıxdığını və Şəmşirin yanında olduğunu bildi. Tez gedib Mahmud qızıya şikayət elədi.

– Şəmşir mənim nişanlımı aldadıb, özünə ram edib. Bu dinə ziddi. Başına dönüm qazı ağa, onun cəzasını ver.

Qazı o saat Şəmşiri çağırıb dedi:

– Sənin nə ixtiyarın var ki, xalqın nişanlısını yoldan çıxardırsan. Səni bu saat dara çəkdirərəm.

Şəmşir aldı görək qızıya nə dedi:

Əzəl ibtidadan bəli deyəndən,
Yolundan çıxarıb insanı qazı.
Millətlər yaranıb xalq olan gündən,
Qatır o zamandan aranı qazı.

Beş söz deyər dördü hədyan, biri şər.
Elin arasına salar kin-kədər.
Yalan nöqsan söylədiniz nə qədər,
Aləmi çalxadı ruhani qazı.

Elə ki kəməndə saldınız bizi,
Bu qurğunu qurub hiyləbaz özü
Xəstələrə deyir cin tutub sizi,
Özünə dost tutur şeytanı qazı.

Gəlin tapaq günahkarı bu işdə,
İman yoxdu əfəndidə, keşişdə.
Hamı o dev, hamı o cin, fəriştə.
Nahaqdan danışır yalanı qazı.

Ancaq pul almaqdı mollanın dərdi,
Bacarsa dünyanı talan edərdi.
Zökəm düşənlərə deyir nəzərdi,
Tumova da yazır duvanı qazı.

Qulaq ver, sözümdə mənə dərindi,
Kimdi görkəzənlər bizə zor indi.
Quranın qanunu dirilərindi,
Öləne oxuyur Quranı qazı.

Mahmud qazı dedi:

– İndi mən sənə dəymirəm, sonra bilərsən.

Aldı Şəmşir:

Şəmşirin haqqı var düz deyib sözü,
Baxsın ədalətli bir hakim gözü.
Haqq özü qəlbinə oxşadıb sözü,
Mən sənə demirəm böhtanı, qazı.

Şəmşir sözünü qurtaran kimi Mahmud qazının yaxın dostu Mürsəl Əfəndi qazının tərəfdarı olub Şəmşiri təkləmək istədi. Şəmşir Mürsəl Əfəndiyə işin doğrusunu danışdısa da, sözünü eşitmədi. Ona görə Mürsəl Əfəndiyə aldı görək nə dedi:

Əfəndim, yolundan çıxma dişqara,
Namərd dəmir şişə taxılıb ölsün.
Halaldan tapmışıq bil ki, bu varı,
Xanlar qoy yanıb-yaxılıb, ölsün.

Malyemöz istəyir inad yeridə,
Təhri qoyun özü qurddur dəridə.
O qəlbi dar qalmalıdı geridə,
Üzulsün qonşudan, üzülüb ölsün.

Ətə çatmayanda bir muşun əli,
Qan sormasa zəli tez olar dəli.
Olarmı şeytanın düzgün əməli,
Lənət torbasına soxulub ölsün.

Ya hiyləgər adam, ya da göbələk,
Əlindən qaç qurtar, üzündən əl çək,
Satqını, alçağı quru çinar tək,
Daş kimi yerində çaxılıb ölsün.

Şəmşirəm, obanı, eli sevirəm,
Səadət baxtımdan alıram ənam.
Nə həsrət aparır alçaq, ağıl kəm,
Ürəyi çatlasın, sıxılıb ölsün.

Söz tamam olan kimi Mahmud qazının, Əfəndinin tapşırığı ilə Şəmşiri tutub bir dama salırlar. O, damda qalmaqda olsun, eşit Qapanlı mahalında Şəmşirin Mədət Məhəmməd oğlu adlı bir dostundan. O, Şəmşirin tutulmasını eşitdi. Gəlib damın bacasını açdı. Şəmşiri səslədi. Şəmşir Mədəti səmindən tanıyıb aldı görək nə dedi:

Mədət, açdın pəncərəni,
Aldıq səhər küləyini.
Müşküllərə verdi barat,
Qanadının lələyini.

Pəncərədən saldın işıq,
Nə gözəldi bu yaraşlıq.
Zindanlarda qalan aşlıq,
Mərddən istər diləyini.

Bu gün səni saldım yada,
Nə tez yetişdin imdada.
Görüm var ol bu dünyada,
Verdin könül istəyini.

Hər gününə, hər ayına,
Qəmlər qonmaz sarayına.
Gəldin Şəmşir harayına,
Gördüm dostun köməyini.

Şəmşir sözünü qurtardı.

Mədət dedi:

– Mən necə edim ki, səni buradan qurtarım.

Şəmşir cavabında dedi:

– Sən məni buradan necə qurtara bilərsən? Sabah Mahmud qazı mənə divan tutacaq, gəlib tamaşa edərsən.

Elə bu zaman yüzbaşı Sarı Şəmil başının dəstəsi ilə gəlib onlara divan tutmaq istəyəndə Şəmşir dedi:

– Yüzbaşı, olarmı sizə bir söz deyim, sonra cəzalandırırsan.

Sarı Şəmil elə bildi ki, Şəmşir ona yalvaracaq, icazə verdi.

Aldı Şəmşir:

Elmin dəftərində çəkilmir adın,
Əylənibsən tərhan quş yuvasında.
Şahbaz olmaz sardan, ala qarğadan,
Dolanma laçının boş yuvasında.

Sarı yüzbaşı laçın adı çəkiləndə elə bildi ki, onun ev yoldaşından danışılır. Gülüb dedi:

– Bu nə bilir ki, mənim xanımımın adı Laçındı?

Aldı Şəmşir:

Çiçək açmaq qışda qara yaraşmaz,
Qızılgülün rəngi xara yaraşmaz.
Şikar saxsağana, sara yaraşmaz,
Gözmə qarçı-qayın daş yuvasında.

Nə durubsan hazır nemət nam üstə,
Xalqın əli yıxar səni yan üstə.
Sızıldarsan axır quru şan üstə,
Məkkəz milçəklərin boş yuvasında.

Sənin tək çoxları getdi dünyadan,
Sən hələ qafilsən, ay alçaq nadan.
Vaxt olar qalarsan səri-sərgardan,
Donub buz olarsan quş yuvasında.

Bu sözə Mədəd güldü. Sarı yüzbaşı Mədətə bir neçə tatar vurdu.
Bu hala Şəmşirin qəlbi tab gətirməyib dedi:

Soyub o yoxsula vurma şallağı,
Şəmşirin qəlbinə çəkmə bu dağı.
Belə taraqqanın nəsdı qabağı,
Qal qəza-qədrinin çaş yuvasında.

Bu sözdən sonra Mahmud qazı dedi:

– Bunun cəzası çox olmalıdı.

Şəmşir dedi:

Bəhram–Gura, Nadir şaha qalmadı,
İskəndərə, Süleymana bu dünya.
Qoşunlu Fironu çarxın fərmanı,
Qərq elədi bir ümməna bu dünya.

Bu halda qarabağlı Ələkbər gəlib bu məclisə çıxdı. İşdən xəbərdar
olub, sonu gözləməyə başladı:

Dağa gül ələdib iz axtaranlar,
Görünmür birisi də, hanı onlar?
Adlarına təbil, cəngivuranlar,
Qoymaz ondan tək nişana bu dünya.

Şəmşir bu əhvalı bilir ürəkdən,
Xəbərdaram bütün hiylə, kələkdən.
Əzilib un olur, keçir ələkdən,
Düzüb zülmükarı sana bu dünya.

Söz tamam olan kimi qazı dedi:

– Bunların cəzasını vermək lazımды.

Bu vaxt qarabağlı Ələkbər və qapanlı Mədət birləşib Şəmşiri qaralıq damdan çıxartdılar. Soruşdular:

– Səni nə üçün tutublar?

Şəmşir belə cavab verdi:

Haqqı, ədaləti gəl unutma sən,
Sözün doğrusunu bizdən xəbər al.
Ev sahibi odur, qonaq olan mən,
Nə tutmuşuq malyeməzdən xəbər al.

Bunlar yalqız görüb iki qardaşı,
Əlbir olub Mahmud qazı, yüzbaşı.
Artdı gözüümüzün car oldu yaşı,
Əyriyə inanma, düzdən xəbər al.

Qarabağlı Ələkbər dedi:

– Bəs sən özün haradansan? Bura nə iş üçün gəlmisən?

Bizə düşmən olub qazı, Əfəndi,
Şəmşiri bənd edib hiyləsi fəndi.
Bunlar talayırılar obanı kəndi,
Ara, axtar, kəndimizdən xəbər al.

Söz tamam olandan sonra qarabağlı Ələkbər üzünü qaziya, Əfəndiyə tutub dedi:

– İnsanı günahsız yerə incitmək düz deyil. Siz onları nə üçün incirdirsiniz? O qızı sevir, qız da onu.

Şəmşir əhvalatı olduğu kimi Ələkbərə danışdı və dedi:

– Mən onu sevirəm, o da məni. Zalımlar bizi bir-birimizdən ayırırlar. Qardaş, bizə kömək elə. Sənubər Hidayətin nişanlısı deyil.

Mürsəl Əfəndi dedi:

– Mən Şəmşirə bir bağlama deyəcəyəm. Aça bilsə buraxarıq gedər. Aça bilməsə, Sənubərin üzünü görə bilməz.

Aldı Mürsəl Əfəndi:

Bir bədən gördüm bu gün əl-ayağı yeddidi,
Qırx səkkiz qanadı var, şəmsi çırağı yeddidi.
Dörd qardaşın bir səhrada bağçası, bağı yeddidi.
Səkkiz min yeddi yüzün qırx dörd qolbağı yeddidi.

Aldı Şəmşir:

Bir ilin gərdeşinin hər bir sayağı yeddidi,
Qırx səkkiz həftəsinin əli barmağı yeddidi.
Üç yüz altmış beş günü var, qarası, ağ yeddidi,
Səkkiz min altı yüz saatın qırxı, cəm tağı yeddidi.
Dörd fəslin qərarının həm tömtərağı yeddidi.

Aldı Mürsəl Əfəndi:

Səkkiz min altı yüzün qırx olan barmağına bax,
On iki kargüzərin gəşti dolanmağına bax.
Bəzəyinə, kəmərinə, dörd yerdən qurşağına bax,
Onun əlvən libasına, qarasına, ağına bax.
Müxtəsər, sözlərinin yaxın, uzağı yeddidi.

Aldı Şəmşir:

İlin səkkiz min altı yüz qırx olan saatını bil,
Bir ilin beş bayrağının mən deyim, sən adını bil.
On iki aylarının gərdeşi, muradını bil,
Gecə qara, gündüzü ağ, ləzzətini, dadını bil.
Əfəndim, həftələrin başı, ayağı yeddidi.

Aldı Mürsəl Əfəndi:

Sənə Mürsəl Əfəndinin yenə vardı bir sualı,
Sualıma cavab verin, olsanız bu işdən halı.
Mənim qorxumdan bu yana quşlar gəlsə qanad salı,
Bir məkanın kimlər üçün yaman olur qeyri-qalı,
Gözümlə görməmişəm, gəlir sorağı yeddidi.

Aldı Şəmşir:

Şəmşirəm, baş əymərəm molla, sizin hədə nizə,
Dolanıb ilan kimi yoxsul malı mədə nizə.
Yıxarsınız aralıqdan hazır olur vədə nizə,
Göstərdiyin yaman məkan qismət olsun dədə nizə,
Görməsən o mənzili, deməzdin çağı yeddidi.

Ələkbər dedi:

– İndi də Şəmşir desin, qazı ilə molla cavab versinlər.
Bu təklifə hamı razı oldu.

Aldı Şəmşir:

Beş alim gördüm bu gün onun dəftərxanası beş,
Onun on min şagirdi var, səkkiz min zəbanəsi beş.
Ağzından şəkər süzür, kəlməsi-dürdanəsi beş,
Yazısı beş, mətləbi beş, qələmi-nişanəsi beş,
Dili əhmərdən yaranan gövhəri-xəzanəsi beş.

Əfəndi cavab verə bilməyib dedi:

– Sözüünün hamısını desin, biz hamısına birdən cavab verərik.

Aldı Şəmşir:

Libaslarından danışım, bəzəniblər doqquz dona,
Beş alimin yeddi əli səcdə qılır dəyir rəna.
Baş açmadı qazı, əfəndi, molla da qaçdı bir yana,
Boy üstündə bir hesabı yetişir minə, milyona,
Qaşlarını yoxdu bilən gərdişi-zəmanəsi beş.

Şəmşir, saxla sən yadında xeyli qənimətdi bu söz,
Sahadı qanan yanında elmi-mərifətdi bu söz,
Sərraflar bazarında çox əla qiymətdi bu söz,
Tənbehətlə yoxdu işim, doğru həqiqətdi bu söz,
Atası bir, anası bir, səbəb nədi xilqəti beş.

Cavab olmadığına görə qarabağlı Ələkbər dedi:

– İndi bu adam mənim ixtiyarına keçdi. Bir adamın hünəri yoxdur ki,
ona bir söz desin.

Qazının, Əfəndinin sözü qurtardı. Şəmşiri Ələkbərə verib buraxdılar.
Sənubər anasının yanına getdi.

Sənubər gedəndən iki il sonra atası vəfat etmişdi. Atasının ölüm xə-
bəri Sənubərin dərini birə-beş artırdı. Aradan xeyli keçəndən sonra
Sənubər soruşdu:

– Ana, bəs Hidayət necə? Evlənilib, yoxsa yox?

Anası dedi:

– O, hələ sənin yolunu gözləyir.

Bu söz Sənubəri elə sarsıtdı ki, elə bil yara üstündən yara vurdular.

Sənubər aldı görək anasına nə dedi:

Heç qurtarmaz söz yarası,
Məni niyə yaraladın?
Var sinəmin öz yarası,
Bir də kəsib paraladın.

Vurdun qəmi, qüsərini,
Bax gör yara yerlərini.
Qəlbimin ağ dəftərini,
Niyə pozdun, qaraladın?

Sənubərəm, aslan kimi,
Qəmlərim var dastan kimi.
Bir sahibsiz bostan kimi,
Məni vaxtsiz uraladın.

Bu zaman Şəmşir gəlib çıxdı. Şəmşirin buraxılmasından ürəyi açıldı.

Sənubər Şəmşirə dedi:

– Hidayətin bacısı Səməriyyə gəldi mənə dedi ki, biz səni gözləyirdik, nə yaxşı gəldin. Onun sözü mənim ürəyimi paralayıb, o gündən bəri özümü doğrulda bilmirəm. Deyəsən bizi bir-birimizdən ayıracaqlar. Bu dünyadan nakam gedəcəyik. Aldı görək nə dedi:

Düşdüm eşq ucundan elə bir dərddə,
Dərman yoxdu azarına sinəmin.
Nələr çəkdim qərib-qürbət ellərdə,
Bir qulaq as güzarına sinəmin.

Aldı Şəmşir cavabında:

Məni Məcnun edən vəfalı Leyli,
Sən ov çıxdın şikarına sinəmin,
Bu çərxi-fələkdən mənəm gileyli,
Qəmlər qondu vüqarına sinəmin.

Aldı Sənubər:

Bir sənin eşqinə min badə içdim,
İlqarın yolunda başımdan keçdim,
Məcnun sorağına gəldim yetişdim,
Yaxşı çətdin bazarına sinəmin.

Aldı Şəmşir:

Ey sənəm sürahi qaməti şahbaz,
Mənim də dərdimi desən qurtarmaz,
Sənin gəlişində dedim açar yaz,
Qarmı yağdı baharına sinəmin?

Aldı Sənubər:

Sənubəri bir sal yada, gedirəm,
Kam almadım mən dünyada, gedirəm,
Can verib yolunda fəda gedirəm,
Göz yaşı tök məzarına sinəmin.

Aldı Şəmşir:

Bu dərdə dayanıb dözmərəm sənsiz,
Şəmşirəm, bağları gözmərəm sənsiz,
Döşümə bənövşə düzmərəm sənsiz,
Gül taxmaram kənarına sinəmin.

Söz tamam olanda Sənubər gözünü dolandırdı, bir neçə qətrə yaş
gözlərindən leysan kimi süzələndi.

Şəmşir dedi:

– Sənubər, nə üçün ağlayırsan?

Bu xəstə çağında gözəl Sənubər,
Gəzdiyin ellərmi yadıma düşdü?
Çiçəkli güneylər, soyuq bulaqlar,
Çəmənli çöllərmi yadıma düşdü?

Sənubər dedi:

– Qulaq as, gör yadıma düşən nədi.

Məni oyadardı səhər yuxudan,
Anamın gur səsi yadıma düşdü.
Deyərdi dur qızım, bahar çağıdı,
O şirin nəfəsi yadıma düşdü.

Aldı Şəmşir:

Hanı, kimdi kömək duran bu işə?
Arif əhsən deməz belə gərdişə,
Ayazın şəhinə çimən bənövşə.
Açılan güllərmi yadıma düşdü?

Aldı Sənubər:

Dalıb xəyallara, düşmə uzağa,
Məhəbbətmi salıb Məcnunu dağa,
Səməndər aşıqdi oda yanmağa,
Şamın pərvanəsi yadıma düşdü.

Aldı Şəmşir:

Şəmşirə sən doğru verdiyin ilqar,
Niyə müşkül olub etibarlı yar?
Dünyada baxtından var yarıyanlar,
Həmin gözəllərmi yadıma düşdü?

Aldı Sənubər:

Sənubər mətləbə çatmadı nədən?
Yoxsa bu fələkdi mənə zülm edən,
Çox olub əlindən balası gedən,
Kərəmin anası yadıma düşdü.

Bu əhvalatı eşidən Hidayət və bacısı Səməriyə gəldilər Sənubərin yanına. Onları görəndə Sənubərin dərdi daha da artdı və dedi:

– Siz durun evinizə gedin, mənim sizi gözümlə görməsin.

Onlar durub evlərinə getdilər.

Sənubər Şəmşirə dedi:

– Şəmşir, qəmlənmə, qulaq as, gör nə deyirəm:

Mənim bu bir ürəyim,
Yarı mənim, yarı sənin!
Gəl düz bölək alma kimi,
Yarı mənim, yarı sənin.

Aldı Şəmşir cavabında:

Qocalaram fərağından,
Alagözlü pəri, sənin.
İşıq salır yarpağında,
Didarının nuru sənin.

Aldı Sənubər:

Bülbüllərim dil açmadı,
Mənə kömək əl açmadı,
Bir bağ salım, gül açmadı,
Dedim olar barı sənin.

Aldı Şəmşir:

Boyağısan vicdanımın,
İlqarımın, imanımın,
Bədəndə iki canımın
Biri mənim, biri sənin.

Aldı Sənubər:

Məcnun kimi dağları gez,
Lal sular tək dinməz-dinməz,
Mən gedirəm bir də görməz,
Gözün Sənubəri sənin.

Aldı Şəmşir:

Eldən aldım sorağını.
Gör sinəmin bu dağını,
Şəmşir çəkir fərağını
Uşaqlıqdan bəri sənin.

Söz tamam oldu, Sənubərin yanına gələn qız-gəlinlər onun könlünü aldılar. Bu zaman qarabağlı Ələkbər bir dəstə ilə gəlib çıxdı, dedi:

– Niyə kefsizsiniz?

Əhvalatı ona xəbər verdilər.

Ələkbər dedi:

– Qəm eləməyin, sizin toyunuzu eləyib, gedəcəyəm. Hamı ilə razılaşmışam.

Bu zaman Hidayət də gəlib çıxdı, dedi:

– Əzizlərim, görürəm siz bir-birinizi ürəkdən sevirsiniz. Mən əl çəkdim. Sənubər bu gündən sonra mənim bacımdı. Toyunuzu edin. Allah mübarək eləsin, xoşbəxt olasınız.

Hamı şad oldu. Həmin gündən toya başladılar. Bir dəstə xanəndə, aşiq gətirdilər. Yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib Sənubəri Şəmşirə verdilər. Toyun axırınıcı günü Şəmşir özü aşağıdakı duvaqapma ilə öz toyunu tamamladı.

İnsaf et, sevgili yar, salmışan haldan məni sən.
Məcnun tək zay elədin əql, kamaldan məni sən,
Gözlərin min can alır, saxla zavaldan məni sən,
Gəl qurtar, bir mən ölüm, bu qeyli-qaldan məni sən.
Tovlayıb salma kənar eldən, mahaldan məni sən.

Təzə cavan,
Şirin zəban,
Öldüm, aman!
Halım yaman.

Bir şux cavansan, pərim!
Gözəl, göyçək dilbərim!
Uzun boylu ərərim!
Ətrim, mişkü ənbərim!
Dildə şirin əzbərim!

Cismdə bir can kimi,
Ağılda ümman kimi,
Qutiyyə-imran kimi,
Hüsnü də qılman kimi,
Çöllərdə ceyran kimi.

Ovçunam, salma uzaq, gözəl camaldan məni sən.

Naz ilə bir bəri bax, ağıllı, kamallı gəlin!
Xoş gülüş, xoş danışiq, ey incə ufallı gəlin!
Qaşların təhri-qələm, yanaqların xallı gəlin!
Boy gözəl, bədən lətif, bir mələk misallı gəlin!
Sinni bir ilk bahar, bənövşəli, allı gəlin!

Qası hilal,
Huri misal,
Ləbində bal,
Eylər xəyal,
Bu xətti çal.

Qoy, quzu, alsın qadan!
Bəzəkli, tovuz nişan!
Gəl danışaq mehriban!
Biz sən ilə hər zaman,
Sirr bir olaq canhacan...

Kəndimizin göyçəyi,
Sinəsi dağ çiçəyi,
Gəl kəsmə tel, birçəyi,
Budur sözün gerçəyi.

İnsaf et, ayırma heç ağ üzdə xaldan məni sən.

Gölgədə, quzey yerdə gün dəyməmiş qardı sinən,
Xəstəyəm, min fərmana təkcə bərabərdir sinən.
Elə bil göy bağçada yetişməmiş nardı sinən.
Gül açır, çiçək açır, bir yeni bahardı sinən
Simuzər, yaqut, gövhər açılıb, elə bil bazardı sinən.

Sanki mələk.
Bayaz bilək,
Açma kələk,
Etdim dilək,
Öldüm, fələk!

Səndə nələr var hələ,
Özün salıbsan dilə,
Mən yazığa rəhm elə,
Zər düzülüb kakilə,
Dilin dönüb əsələ.

Çıxdı aşığın canı,
Gəzdi bütün dünyanı,
Dolanıram hər yanı –
Cümlə Azərbaycanı,
Sənin kimi can hanı?

Ac arıyam, bir doyuzdur dodaqda baldan mənı sən.

Gah qaçır könlüm quşu saçları ilana tərəf,
Gah baxır həsrət gözüüm döşdəki bostana tərəf,
Mürği-ruh fərar edir, uçur asimana tərəf,
A dostlar, nəzər salın bu canlar alana tərəf,
Göz yetirsın hərdən o, biz tək novcavana tərəf.

Camalın bir ağ kağız,
Bir busə ver sən, ay qız.
Yaram üstə bağla buz,
Kənar keçmə ay ulduz.

Ol mənimlə qol-boyun,
Toylarda olur oyun,
Qızlar, siz də oynuyun,
Ləzzəti var bu toyun.

Gəl barı, al könlümü, sən sən ucaldan mənı sən.

Tellərin çin-çin edib, hər yana gərdəndən aşır,
Arxalıq, zər yaxalıq baxar-baxmaz göz qamaşır.
Hələ də mənim könlüm dərya kimi aşır-daşır.
Səni ki el tanıyır, cahanda olmusan məşhur.

Camalı ay,
Qaşları yay,
Aman, haray,
Qılmana tay,
Sailə pəy.

Ancaq o da dodaqdan,
Bir cüt busə yanaqdan,
Fikrim odu bayaqdan,
Mən öldüm ağlamaqdan,
Düşdüm əldən, ayaqdan.

İnsaf eyləsən əgər,
Dərdimi alsan xəbər,
Aşiq üçün bir qədər
Qapında qalar nöker,
Qulluğunda sərbəsər.

